

ВАНДРОЎКІ З ГЛЫБІНІ СТАГОДДЗЯЎ

Грицкевич В.П. История туризма в древности. – СПб.: Издательский дом Герда, 2005. – 336 с.

Паездкі вучаць.
Японская прымаўка

Сучаснаму чалавеку цяжка не пагадзіцца з гэтым выказваннем. Сапраўды, ці гэта будзе дзелавая паездка, тур па замежных краінах, летні адпачынак, наведванне родных, паломніцтва па святых месцах – усюды чалавек не толькі едзе “людзей пабачыць і сябе паказаць”, вырашыць свае пытанні. Ён знаёміцца з новымі мясцінамі і іх адметнасцямі, пашырае свой круггляд, вучыцца планаваць свой час, быць дысцыплінаваным, арыентавацца на мясцовасці, прыстасоўвацца да раскладу і ўмоў вандроўкі, ужывацца з малазнаёмымі людзьмі. Гэта пералічэнне можна працягваць і далей. Аб тым, што такое паездкі, і турызм у прыватнасці, амаль кожны можа напісаць калі не кнігу, то апаваданне ці дарожныя запіскі.

Вандроўкі і турызм, іх мэты, змест і арганізацыя – гэта яшчэ і неад’емная частка культуры грамадства. Турызм, акрамя дзелавога і арганізацыйнага аспектаў, мае яшчэ адну важнейшую ўласцівасць. Гэта ажыццяўленне міжкультурнага дыялога і духоўнага абмену паміж краінамі і народамі, узаемнае ўзбагачэнне культур, магчымасць параўнаць культуру і гісторыю сваёй краіны з іншымі.

Турызм мае сваю гісторыю, своеасаблівую і багатую. Таму не выпадкова з вялікай цікавасцю чытаецца кніга прафесара Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта культуры і мастацтваў В.П.Грыцкевіча “История туризма в древности”.

Патрэбна адзначыць, што гэта не навукова-папулярная, а навуковая праца з грунтоўнай тэарэтычнай базай. Турызм – сацыякультурны феномен, а гісторыя турызму разглядае перадумовы яго ўзнікнення, мэты, формы, арганізацыйнае забеспячэнне. Улік і веданне таго, што напрацавана чалавецтвам у галіне турысцкай справы за тысячагоддзі, з’яўляецца вельмі карысным для арганізацыі турызму ў нашы дні. Курс гісторыі турызму чытаецца на кафедры музеязнаўства Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, і запатрабаванасць гэтага прадмета сумненняў не выклікае. У роўнай ступені патрэбна выкладанне гісторыі турызму і ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў, улічваючы актуальнасць і перспектывы турызму ў нашай краіне.

У першых раздзелах раскрываюцца метадалагічныя і крыніцазнаўчыя аспекты гісторыі турызму ў старажытнасці. Перш за ўсё даецца азначэнне паняцця “турызм” і акцэнтуюцца ўвага на тым, што адназначнага, усімі прынятага паняцця турызму пакуль што няма. Аўтар манаграфіі вызначае сутнасныя рысы турызму, вылучае яго формы і метады, дае характарыстыку турызму як сацыякультурнай з’явы.

Цэнтральнае месца ў манаграфіі займае гісторыя турызму ў старажытнасці, дакладней нават не турызму, а пратурызму, з адпаведнай перыядызацыяй і ўказаннем метадаў даследавання, а таксама гістарыяграфіяй і аналізам крыніц. Пры гэтым разгляд крыніц даведзены да другой паловы XX ст., што, уласна кажучы, не з’яўляецца абавязковым пры разглядзе менавіта турызму старажытнасці, аднак згаданая акалічнасць не можа лічыцца недахопам; яна дапаўняе, хоць і апасродкавана, асноўны матэрыял. Для спецыяліста будзе вельмі карысным вывучэнне гістарыяграфіі, асабліва дапаможнікаў і абагульняючых прац, што неабходна пры выкладанні.

Найбольш захапляльная частка манаграфіі тое, што будзе цікава прачытаць нават неспецыялісту ў дадзенай галіне, – гэта напасрэднае выкладанне матэрыялу па пратурызме ў старажытнасці. Сапраўды, тут ёсць на што звярнуць увагу. Па-першае, чытач даведаецца, куды і з якой мэтай адпраўляліся старажытныя вандроўнікі. Акрамя спраў гандлю і ўрадавых даручэнняў, у асноўным тады рабілі паломніцтвы і, як мы іх сёння называем, забаўляльна-пазнавальныя паездкі. Так, старажытныя грэкі імкнуліся пабываць на Алімпійскіх, Дэльфійскіх, Немейскіх і Істмійскіх гульнях. Як і сёння,

вялікую колькасць турыстаў прымаў Егіпет. Старажытныя вандроўнікі ездзілі на аздаравленне, рабілі далёкія пераезды, каб звярнуцца да аракулаў, выязджалі на загарадны адпачынак. Асобнае месца ў манаграфіі адведзена арганізацыі і зместу паломніцтваў на Святую зямлю ў першыя стагоддзі хрысціянства.

Разам з аўтарам мы знаёмімся з цікавымі і немалаважнымі аспектамі штодзённага жыцця тагачаснага грамадства. Так, дастатковая ўвага ў манаграфіі нададзена транспарту і дарогам старажытнасці. У кнізе апісаны першыя драўляныя рачныя судны і розныя мадыфікацыі караблёў, між іншым адзначана, што бурлакі існавалі яшчэ ў старажытнай Месапатаміі, падцягваючы драўляныя лодкі ўверх па цячэнні рэк. Чытач даведаецца пра самыя розныя віды павозак і калясніц, пра тое, што сярэдняя хуткасць язды ў павозцы, запрэжанай муламі, была 4–5 ці 6 кіламетраў у гадзіну, што асобная ўвага надавалася будаўніцтву і падтрыманню ў належным стане дарог – ад шляхоў старажытных Месапатаміі і Асірыі да першакласных дарог Старажытнага Рыма.

Нават радавому чытачу будзе цікава, якія былі ўмовы ў тагачасных турысцкіх паездках. Якім чынам людзі фарміравалі свой багаж? Дзе захоўвалі грошы? Дзе даводзілася начаваць? Якія ўмовы пражывання ў адпаведнасці з грашыма і статусам прапаноўваліся вандроўнікам? Якія патрэбна было праходзіць фармальнасці? Чаго павінны былі асцерагацца падарожнікі? Дзе і як можна было памяняць грошы? Якія паслугі і забавы прапаноўваліся турыстам? На гэтыя, а таксама шматлікія іншыя пытанні чытач знойдзе адказ у кнізе, якая можа выкарыстоўвацца не толькі як выдатны матэрыял па гісторыі турызму, але і гісторыі матэрыяльнай культуры, і гісторыі нормаў.

Бадай, самае ўстойлівае пачуццё, якое не пакідае на працягу ўсяго знаёмства з кнігай, можна выказаць так: нішто не новае ў гэтым свеце, і здаецца, што мяняюцца толькі касцюмы і дэкарацыі, а не чалавечая прырода. Сапраўды, незнішчальна жаданне чалавека пакінуць пасля сябе надпісы, прычым усюды – хоць на дрэве ў парку, хоць на агароджы Эйфелевай вежы. Яшчэ ў старажытнасці графіці пакрывалі сцены скляпоў, напрыклад у егіпецкай Даліне цароў, і змест іх, па сутнасці, не змяніўся за тысячагоддзі: “Я, Паладзій з Гермопаля, бачыў і быў здзіўлены”. Прычым пакіданне надпісаў, якія маглі быць вершаванымі і падрабязнымі, было звычайнай справай. Рэкорд у гэтым паставіў нехта Амсуфіс, які ўмудрыўся пакінуць дзевяць надпісаў у чатырох скляпах. Дарэчы, у тым жа Егіпце ўжо існавалі экскурсіі і для школьнікаў – навучэнцаў школы пісцоў. І пакідалі наведвальнікі пасля сябе надпісы нахшталт: “Пісец [імя] з умелымі пальцамі прыбыў, каб наведаць свяцілішча благаслаўленага цара...” Былі і такія ўмельцы, пра якіх там жа было напісана: “Сэрца ў мяне баліць, калі я бачу працу іх рук... калі б у нас быў хтосьці, хто іх выкрыў... Гэта не тыя пісцы, якіх бог Тот благаславіў”.

Вось тэкст, якому чатыры тысячы гадоў, з адлюстраваннем яшчэ больш старых, але вечно актуальных адносін даўжніка і крэдытара: ”Трыццаць гадоў таму вы выехалі з Ашура. З таго часу вы не вярнулі дэпазіта, а мы не атрымалі ад вас ніводнага шэкеля срэбра... Караван за караванам вёз вам нашы гліняныя таблічкі, але ад вас мы не атрымалі ніводнага адказу”.

Асобную размову можна весці пра старажытныя гатэлі, прынцып функцыянавання якіх не змянілі стагоддзі, і пра сувеніры, якія ў той час набываліся з такой жа ахвотай, як і сучаснымі турыстамі, і пра звычай гасціннасці і абавязковыя ўзаемныя падарункі ў канцы вандроўкі...

Можна яшчэ доўга характарызаваць “Історию туризма в древности”, але несумненна, што пазнаёміцца з гэтай своеасаблівай і ў пэўным сэнсе унікальнай кнігай, для напісання якой было прыцягнута мноства крыніц розных краін і эпох, будзе цікава і карысна не толькі музейзнаўцам і гісторыкам, але і шырокаму колу чытачоў.

*Л.У.Ляховіч, кандыдат
гістарычных навук, дацэнт*